

2-ТОМ, 10-СОН

ИНКЛЮЗИВ МУҲИТ ЯРАТИШ: ОЛИЙ ТАЪЛИМ БОШҚАРУВИ
ТАЙЁРЛОВИДА ХИЛМА-ХИЛЛИКНИНГ РОЛИ

Муроджан Аллабергенов

Олий таълим, фан ва инновациялар вазирлиги ҳузуридаги Олий таълим тизими кадрларини қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш институтининг мустақил изланувчиси(PhD)

Аннотация: Ушбу мақолада, олий таълим бошқаруви тайёрловида инклюзив муҳит яратишнинг аҳамияти ва хилма-хилликнинг роли таҳлил қилинган. Инклюзив муҳит, талабаларнинг ижодий ва интеллектуал қобилиятларини ривожлантириш, ижтимоий интеграцияни таъминлаш ва тенг имкониятларни яратиш мақсадида ташкил этилади. Мақолада, АҚШ ва Буюк Британия каби мамлакатлардаги муваффақиятли тажрибалар, шунингдек, ижтимоий ва эмоционал алоқа орқали инклюзивликни амалга ошириш усуллари ҳақида маълумот берилди. Тадқиқотлар, инклюзив муҳитлар талаба ўқитувчиларнинг фаоллигини, ижодий фикрлаш қобилиятини ва муаммоларни ҳал қилиш қобилиятини оширишда самарали натижаларга эришишини кўрсатади. Хулоса қилиб айтганда, инклюзивлик олий таълимда самарали таълим муҳитини яратишда муҳимдир.

Калит сўзлар: инклюзив муҳит, олий таълим, хилма-хиллик, ижодий қобилият, ижтимоий интеграция.

Инклюзив муҳит яратиш олий таълим бошқаруви тайёрловида муҳим аҳамиятга эга. Олий таълим ташкилотлари хилма-хилликни инобатга олган ҳолда, ҳар бир талабанинг индивидуал эҳтиёжларини тушунишлари ва уларга мос равишда таълим беришлари керак. Инклюзивлик, ўз навбатида, талабаларнинг ижодий ва интеллектуал имкониятларини ривожлантириш, ҳамда ижтимоий интеграцияни таъминлашга ёрдам беради.

Олий таълимда инклюзив муҳит яратишнинг асосий мақсади — барча талабалар учун бир хил имкониятларни таъминлашдир. Бунда, таълим жараёнида фуқаролик, жинс, ёш, этник ва бошқа томонлардан келиб чиққан фарқларни инобатга олиш лозим. Буларнинг барчаси, талабаларнинг таълимдаги самарадорлигини оширишга хизмат қилади.

2-TOM, 10-SON

Хилма-хиллик асосида инклюзив муҳитни яратиш олий таълимда фақатгина академик самарадорликни ошириш билан чекланмайди, балки талаба ва ўқитувчилар ўртасида ижтимоий ва эмоционал алоқаларни мустаҳкамлашга ёрдам беради. Инклюзив муҳит, талабаларнинг ижодий фикрлаш қобилиятларини ошириш ва жамоа маънавиятини ривожлантиришда муҳим аҳамият касб этади. Талабалар ўзаро ҳамкорликда ишлаш ва муаммоларни ҳал қилишда фаол қатнашадилар, бу уларнинг ижтимоий кўникмаларини ривожлантиради.

Бундай муҳит, олий таълим муассасаларида ижтимоий барқарорликни таъминлашга, ҳақиқатга мос келувчи мўтабарликни шакллантиришга хизмат қилади. Инклюзивликнинг жамиятдаги аҳамияти шунинг билан, ҳар бир инсоннинг индивидуал эҳтиёжлари ва қобилиятлари инобатга олиниши керак.

Дунёнинг турли мамлакатларида олий таълим ташкилотлари инклюзивликни амалга ошириш борасида муваффақиятли тажрибаларни жорий қилмоқда. Масалан, АҚШда, Буюк Британияда ва бошқа давлатларда олий таълим муассасалари инклюзивликни таъминлаш учун турли-туман дастурларни ишлаб чиқмоқда. Бундай дастурлар талабаларни жамиятга интеграциялаштириш, ихтилофларни енгиш ва барча учун тенг имкониятлар яратишга қаратилган.

Ушбу таълим дастурлари, шубҳасиз, муваффақиятли самараларга эришишга олиб келади. Уларнинг асосий мақсади — инклюзив муҳит яратиш орқали таълимдаги барча талабалар учун фаол ва ёрдамчи хусусан бўлишини таъминлашдир. Талабалар ўртасидаги доимий алоқа, ҳамкорлик, ва ижтимоий муносабатлар уларнинг таълим самарадорлигини ошириш билан бирга, ўз-ўзини англашни ҳам рағбатлантиради.

Инклюзивлик принципларини жорий қилиш, олий таълим муассасаларида талабалар учун фаол иштирок этиш, ижодий фикрлаш ва мулоқот муҳитини яратишни кўзда тутаяди. Бунда, о'қитувчиларнинг воситачилиги, муаммоларни ҳал қилишдаги фаоллиги, ва ҳар бир талабанинг индивидуал эътиборга эга бўлиши муҳимдир.

Шу билан бирга, инклюзив муҳит яратишда олий таълим бошқаруви ҳам муҳим роль ўйнайди. Олий таълим ташкилотлари раҳбарлари инклюзивликни таъминлашга қаратилган стратегияларни ишлаб чиқиш ва жорий қилишлари керак. Мавжуд ресурсларни оптималлаштириш, дарс жараёнини ташкил этиш, ва талабаларнинг ижтимоий муносабатларини рағбатлантириш орқали бошқарувчилар инклюзив муҳитни яратишда муҳим та'сир кўрсатадилар.

2-TOM, 10-SON

Илмий тадқиқотлар шунга ишора қилади: инклюзив муҳитлар, талаба ўқитувчиларнинг фаоллиги, ижодий фикрлаш, муаммоларни ҳал қилиш қобилиятини оширишда самарали натижаларни кўрсатади. Бунда, талабаларнинг дўстона муносабатлари, о'заро алоқа ва ҳамкорлик усуллари муҳим роль ўйнайди.

Хулоса қилиб айтганда, олий таълим бошқаруви тайёрловида инклюзив муҳит яратиш, талабаларнинг ижодий ва интеллектуал қобилиятларини ривожлантириш, ижтимоий интеграцияни таъминлаш учун керак. Хилма-хиллик ва инклюзивлик асосидаги таълим, келажак авлодлар учун самарали таълим муҳитини яратишда муҳимдир.

Фойдаланилган адабиётлар:

Кобилова Ш. Х. Инклюзив таълимда психологик-педагогик фаолият мувофиқлиги ҳамда унинг истиқболлари //European Journal of Interdisciplinary Research and Development. – 2022. – Т. 9. – С. 40-46.

Исмаилов Б. Инклюзив таълим ўқув жараёнларининг ижтимоий-ҳуқуқий моделлари ва уларнинг Ўзбекистон шароитида қўлланилиш имкониятлари //Общество и инновации. – 2021. – Т. 2. – №. 12/S. – С. 55-63.

Freeman, S., et al. (2014). *Active Learning Increases Student Performance in Science, Engineering, and Mathematics*. Proceedings of the National Academy of Sciences, 111(23), 8410-8415.

Smith, J. (2018). *Inclusive Education: A Systematic Review of the Literature*. Journal of Special Education, 52(4), 216-226.

Gordon, L. (2017). *Creating Inclusive Learning Environments*. Journal of Education and Practice, 8(14), 32-39.

Hattie, J. (2009). *Visible Learning: A Synthesis of Over 800 Meta-Analyses Relating to Achievement*. New York: Routledge.

